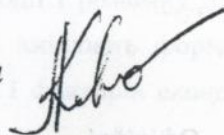

Міністерство освіти України
Харківська державна академія міського господарства

На правах рукопису
ББК 65.050

КОВРИГА

Олександр Володимирович

**Дослідження формативного контексту
та нових підходів до управління
регіональним економічним розвитком**

Спеціальність 08.10.03

Міська і регіональна економіка

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Харків - 1996

Дисертація є рукопис

Роботу виконано на кафедрі "Економіка і управління в будівництві та міському господарстві" Харківської державної академії міського господарства (ХДАМГ)

Наукові керівники :

кандидат економічних наук, доцент
Губкіна Жанета Анатоліївна

кандидат технічних наук, доцент
Ачкасов Анатолій Єгорович

Офіційні опоненти:

1. Доктор економічних наук, професор, заслужений діяч народної освіти України
Яковлев Анатолій Іванович

2. Кандидат економічних наук, доцент
Скоков Борис Григорович

Провідна організація:

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень Академії наук України (м. Одеса)

Захист відбудеться "23" жовтня 1996 р. о 14 год. хв. на засіданні Спеціалізованої вченої ради К 021301 при Харківській державній академії міського господарства за адресою : 310002 Харків - 02, вул. Маршала Бажанова, 17, зал вченої Ради академії.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці ХДАМГ.

Автореферат розісланий "23" вересня 1996р.

Вчений секретар

Спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

Н.Ф. Чечетова

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00760065 (0)

Загальна характеристика роботи

Актуальність дослідження. Десятиріччя, що завершують ХХ століття, ознаменовані глибокими змінами у змісті та формах світового локального і регіонального соціально-культурного та економічного розвитку. Ці зміни охоплюють не тільки технологічні основи господарства, зміст бізнесу й характер підприємницьких стратегій, вони відбиваються на процесах еволюції і розвитку соціальних і культурних інститутів, радикально змінюють форми мислення і висувають нові типи рушійних сил і факторів економічного розвитку.

Провідні вітчизняні й зарубіжні дослідники, політики і експерти розглядають ці явища, як принципово новий етап розвитку і процес формування економіки нового типу. Ці процеси радикально змінюють весь комплекс умов господарсько-економічної діяльності і контекст регіонального розвитку. *Для успішного управління регіональним економічним розвитком в нових умовах необхідна оновлена науково-методологічна база, використання нових концепцій управління і факторів економічного розвитку.* У принципових моментах це однаково справедливо як для промислово розвинених західних країн, так і для нових держав СНД, оскільки *сучасні технології проектування, виробництва, процеси споживання, руху капіталів, трудових ресурсів, знань та ноу-хау і т.ін., висувають загальні вимоги до економічної організації і управління в регіонах своєї дислокації.* Перед Україною, що стала на шлях політичного й економічного реформування, та перед її окремими регіонами, *стоять завдання ефективного входження до світового господарства і до світової системи розподілу праці.* Тому сфера управління процесами регіонального економічного розвитку в Україні повинна будуватися з урахуванням зарубіжного досвіду, сучасних економічних концепцій і практичних дося-

гнень в інших країнах та регіонах. Як відзначають провідні вітчизняні економісти, процеси економічних реформ, нові явища в економіці України та СНД проблематизують стару науково-методологічну и концептуальну базу управління регіональною економікою, котра в основі своїй склалась ще в рамках народно-господарської організації, прийнятої в СРСР. Критичний перегляд і удосконалення базових принципів регіонального управління господарством було розпочато вітчизняними економістами ще з обговорення концепції "територіального госпрозрахунку" у 80-х роках, однак розрив між новою практикою та концептуальною незабезпеченістю сфери управління регіональною економікою гостро ставить завдання розробки сучасної теоретичної, методологічної та методичної бази регіональних економічних досліджень і наукової концепції для модернізації сфери управління процесами регіонального економічного розвитку.

Робота орієнтована на чотири основні групи споживачів: місцеві органи самоврядування - вони мають гостру нестачу теоретичного забезпечення, побудованого на широкому аналізі процесів регіонального розвитку, і потребують нових підходів до управління економічними процесами; органи державного управління, які розробляють регіональну економічну політику в умовах економічних реформ; підприємці й ділові кола; економічні й управлінські експерти та консультанти, які створюють інтелектуальне забезпечення діяльності перших трьох груп споживачів і відчувають потребу в розширенні наукових уявлень про управління регіональним економічним розвитком.

Мета дисертації: сформувати *концептуальні основи для удосконалення* управління регіональним економічним розвитком у сучасних умовах.

Завдання дослідження:

1. Виявити ключові тенденції і характеристики сучасних процесів соціально-культурного та економічного розвитку, що виступають контекстом для процесів регіоналізації і регіонального економічного розвитку;

2. Проаналізувати теоретико-методологічну базу вітчизняної практики управління регіональною економікою; теоретичні основи регіонального підходу до управління процесами економічного розвитку в зарубіжній практиці;

3. Виявити провідні напрямки і підходи до управління, відповідні сучасному регіональному економічному розвитку;

4. Визначити основні проблемні вузли й граничні умови розвитку вітчизняної сфери управління регіональною економікою в сучасній ситуації;

5. Сформулювати вимоги до змісту регіональної економічної політики і *концепцію модернізації управління регіональним економічним розвитком* для сьогодення.

Об'єкт дослідження - процеси регіоналізації і регіонального економічного розвитку в нових соціально-культурних та господарсько-економічних умовах.

Предметом дослідження є сучасні теоретичні й методологічні уявлення, практичні розробки та підходи до управління процесами регіонального економічного розвитку.

Теоретичною і методологічною основою дослідження стало широке коло фундаментальних досліджень вітчизняних і зарубіжних економістів та методологів, які вивчали *механізми і закономірності соціально-економічного розвитку*, та розробляли *проблеми й методи управління економічним розвитком*.

У дослідженні використано: по-перше, *грунтовні концептуальні праці* Ф. Броделя, М. Вебера, Т. Куна, Л. Мамфорда,

К. Мангейма, Ф. Махлупа, К. Поппера, Й. Шумпетера, Ф.А. фон Хайека, К. Ерроу, по-друге, *теоретичні праці у галузі системного підходу і методології системного дослідження* І. Пригожина, Г. Щедровицького, Б. Сазонова, фон Берталанфі, В. Садовського, по-третє, *сучасні теоретичні й концептуальні погляди на проблеми управління та соціально-економічного розвитку* Д. Белла, Б. Гаврилишина, К. Вейка, П. Друкера, Т. Пітерса, М. Портера, Г. Саймона, Д. Сороса, Р. Унгера, Г. Хофштеда.

Значне сприяння теоретичному осмисленню проблеми зробили *дослідження в галузі економіки та управління провідних вчених України і СНД* А. Аганбегяна, В. Бородюка, Д. Гвішіані, М. Долишнього, В. Мамутова, І. Лукінова, Л. Євенко, М. Лапіна, Б. Мільнера, *дослідження з проблем управління регіональним економічним розвитком* Л. Авдотїна, Э. Алаєва, С. Артоболовського, М. Єрмошенко, О. Белоруса, Ю. Бочарова, М. Дьоміна, В. Дергачова, А. Ємельянова, І. Ільїна, С. Кацури, Е. Клименко, Л. Козлова, В. Кочеткова, Б. Крижанівського, Ю. Лебединського, Ю. Макогона, О. Пчелінцева, Б. Штульберга, М. Чумаченко, *вітчизняні й зарубіжні праці у галузі проблем організації управління і соціально-економічної інноватики* Дж. Бурнхайма, Т. Бьорнса, С. Девіса, Дж. Гелбрайта, І. Гришина, І. Нонакі, А. Пригожина, Б. Санто, К. Хастінгса, Г. Хедлунда А. Яковлева, *сучасні дослідження у галузі розвитку місцевого і регіонального самоврядування* І. Бутко, А. Газаряна, В. Кравченко, М. Корнієнко, В. Моргачова, Дж. Налбандяна, В. Острьома, П. Чешира.

Інформаційно-аналітична база та джерела дослідження.

У дисертації використано такі сім груп джерел:

1) аналітичні звіти і результати досліджень вітчизняних та закордонних авторів з питань місцевого й регіонального економічного розвитку в Україні, Росії, країнах Європейського Союзу

(ЄС), США, Японії;

2) практика дослідницьких проектів з програмування місцевого і регіонального економічного розвитку для асоціацій та союзів міст, експертиз проектів вільних економічних зон, результати анкетування та інтерв'ю мерів міст і вищого управлінського персоналу Харківського міськвиконкому і Північно-Східного регіону України;

3) практика дослідницьких розробок у рамках програм ЄС TACIS: *EUROCIS MDP* - "Програма розвитку управління у С НД" Європейського фонду розвитку управління (European Foundation for Management Development - *efmd*) і TACIS-PHARE - "Муніципальний менеджмент для України", а також експериментальні роботи із створення сучасної системи управлінської підготовки на базі Харківської державної академії міського господарства;

4) аналіз діяльності технополіса Софія-антиполіс, агентств щодо розвитку малого бізнесу і підприємництва в регіоні Прованс (Франція) і у графстві Ланкашир, мережі регіональних бізнес-центрів, що створені банками "Натвест" (National Westminster Bank) і "Барклайз" (Barclays Bank) (Великобританія);

5) аналіз регіональних програм і напрямків діяльності *efmd* та інших загальноєвропейських організацій, що працюють у галузі розвитку управління (Інститут адміністративного менеджменту - Institute of Public Administration; Європейський фонд регіонального розвитку - European Regional Development Fund, Європейський фонд дослідження підприємництва - European Foundation for Entrepreneurship Research);

6) програми і результати досліджень у галузі регіонального управління економічним розвитком провідних зарубіжних дослідницьких центрів: Лондонської школи економіки (London School

of Economics and Political Science), Департаменту економіки Ланкастерської школи управлінських наук (Department for Economics of Lancaster's School of Management), Британського центру місцевого самоврядування (The Local Government Management Board (Великобританія), Семінару з політичної теорії і політичного та економічного аналізу (Workshop in Political Theory, Political and Economic Analysis), Школи адміністративного менеджменту штату Індіана (США), Міжнародного інституту регіональних досліджень у Німці (Institut Europeen des Haute Etudes Internationales), інститутів з проблем регіонального економічного розвитку у Провансі (Франція) (Institute d'Aménagement Regional, Institute Universitaire Regional D'Administration Locale), Центру досліджень проблем самоврядування (м. Клайпеда, Литва);

7) праці національних і міжнародних науково-практичних конференцій, результати проведених автором організаційно-діяльнісних ігор, регіональних експертно-аналітичних семінарів за тематикою економічного розвитку і муніципального та регіонального управління.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що здійснено розширення концептуальних основ та методичних аспектів управління процесами регіонального економічного розвитку:

1. Дано сучасне тлумачення і розширено уявлення про фактори регіонального економічного розвитку.

2. Сформульовано поняття формативного контексту регіонального економічного розвитку і поняття регіону, що відповідають сучасним умовам і завданням управління регіональним економічним розвитком.

3. Досліджено фактори конкурентоздатності регіональної економіки і визначено позиційну структуру суб'єктів регіонального економічного розвитку в сучасній ситуації.

4. На основі нових підходів до управління і нових уявлень про організаційно-економічне значення знань та інформації розроблено концепцію модернізації сфери управління регіональним економічним розвитком.

Науково-теоретичне значення результатів роботи полягає в тому, що розроблені в ній теоретичні й концептуальні уявлення можуть бути використані як основа формування нового підходу до управління регіональним економічним розвитком. Положення і поняття, подані в роботі, закладають основи для нових напрямків досліджень регіональних економічних процесів, і розробок з теорії факторів регіонального розвитку і управління регіональною економікою.

Практична цінність та прикладне значення результатів дослідження. Основні положення дисертації можуть використовуватись: **А)** місцевими і регіональними органами управління при розробці регіональної економічної політики і регіонального планування; **Б)** в аналітичній роботі державних органів, що формують політику регіонального розвитку; **В)** у формі навчального змісту в системі підвищення кваліфікації державних службовців у галузі регіонального управління; **Г)** в аналітичній і стратегічній програмній роботі регіональних підприємств, у планах інфраструктурного забезпечення підприємницьких проектів і регіонального маркетингу.

Апробація результатів роботи. Основні результати дослідження доповідались та обговорювались протягом 1990-1996 рр. на п'яти міжнародних, трьох національних і семи міжрегіональних науково-практичних конференціях та семінарах, у тому числі на міжрегіональних науково-практичних семінарах за темою "Підприємництво і кооперація" (м. Харків, 21-28.04 1990 р.), "Проблеми регіонального розвитку" (м. Москва, 20-27.06 1992 р.), на на-

уково-методологічному семінарі кафедр економіки і управлінської освіти Школи управлінських наук університету м. Ланкастера (17-18.01 1995 р., м. Ланкастер, Великобританія), на міжнародному науково-практичному семінарі *"Регіональний розвиток України: проблеми і перспективи"* (м. Харків 25-28.05 1995 р.), на міжнародних науково-практичних конференціях: *"Актуальні проблеми розвитку міст та міського самоврядування (історія і сучасність)"* (м. Рівне, 7-9.04 1993 р.), *"Проблеми створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон у Харкові"* (м. Харків, 3-5.06 1993 р.), *"Харків ХХІ століття"* (м. Харків, 22-23.06 1993 р.), *"Муніципальний менеджмент в Україні"* (м. Київ, 26-27.06 1995 р., 8-9.02 1996 р.).

Практичне використання результатів дослідження. Базові ідеї, принципи та сформований у дисертації підхід були покладені в основу програм досліджень та розробок, що здійснювалися під керівництвом автора: **1)** *"Міська інфраструктура і соціокультурне середовище для розвитку підприємництва та малого бізнесу в місті Ізмаїлі"* - 1992 р. на замовлення міськвиконкому м. Ізмаїла; **2)** *"Програмування регіонального розвитку Криму в сучасній економічній, соціокультурній і політичній ситуації"* - на замовлення Фонду підтримки підприємництва при Верховній Раді Криму в 1993 р.; **3)** *"Аналіз ситуації та розробка технології програмування регіонального розвитку Херсонщини"* - на замовлення Головного управління економіки та ринку Херсонської обласної державної адміністрації в 1993 р.; **4)** в регіональному експертно-аналітичному семінарі мерів міст регіону за темою *"Проблеми формування сучасної системи міського управління"* (м. Харків-Старий Салтів, 8-12.10 1993 р.); **5)** в інституті "Укрміськбудпроект" Держбуду - з питань формування регіональної містобудівельної політики; у Науково-дослідній лабораторії з проблем

вищої школи Харківського інституту інженерів міського господарства - з питань створення системи підготовки фахівців з муніципального менеджменту.

На базі матеріалів дисертації у березні-червні 1996 р. автором прочитано курс лекцій з основ муніципального і регіонального управління у Харківській філії Української академії державного управління при Президентові України (ХФ УАДУ) для керівників районних і міських адміністрацій Луганської, Полтавської, Сумської та Харківської областей.

За змістом дослідження автором здійснено 16 публікацій, в яких відображено основні результати роботи.

У даний час **впровадження результатів** проведено у трьох формах: **1)** принципів і теоретичних основ при програмуванні регіонального розвитку Херсонщини і розробці концепції розвитку міської інфраструктури і середовища для підприємництва та малого бізнесу в м. Ізмаїлі; при проектуванні Регіонального центру муніципального менеджменту в рамках програми TACIS-PHARE "Муніципальний менеджмент для України"; **2)** експертно-аналітичних записів з питань розвитку системи підготовки і підвищення кваліфікації державних службовців, і концепції розвитку регіональних служб з підтримки малого бізнесу і підприємництва у Харкові, виконаних для Головного управління державної служби Кабінету Міністрів України і ХФ УАДУ; **3)** змісту навчальної програми "Муніципальне і регіональне управління" для підготовки магістрів державного управління і підвищення кваліфікації вищого управлінського персоналу місцевих управлінь Північного Сходу України, в ХФ УАДУ.

Обсяг і структура роботи: Дисертація складається із вступу, чотирьох глав та закінчення, списку літератури, викладених на 174-х сторінках машинописного тексту, проілюстрована 17-ма схе-

мами, 8-ма таблицями та 4-ма додатками. Список основної використаної літератури складає 341 найменування, в тому числі 203 англійською мовою.

Основний зміст роботи

У *вступі* описується вихідна проблемна ситуація, обґрунтовується актуальність теми, визначаються методологічний підхід і об'єкт дослідження, основні групи споживачів результатів; характеризуються: інформаційно-аналітична та теоретична база, предметний зміст та завдання, що вирішені у дослідженні, форми апробації і практичного використання результатів, положення, що виносяться на захист.

Перша глава "Стан проблеми і постановка завдань дослідження" присвячена вступові до проблемної ситуації, виявленню теоретичних основ регіонального підходу до управління процесами економічного розвитку, побудові предмету і понятійної бази дослідження. У *розділі 1.1* аналізуються теоретичні засади та уявлення, на яких базувалися регіональні економічні дослідження та будувалася регіональна економіка у вітчизняній практиці управління господарством. Також розглянуто ситуацію критичного переосмислення понятійної бази і практики регіональної економіки, що відбулося з початком перебудови і господарсько-економічних реформ середини - кінця 80-х років, та нову ситуацію економічних реформ в Україні, що радикально змінює всю дійсність регіонального економічного розвитку. Подано узагальнену схему основних позицій і груп інтересів, що брали участь у регіональному економічному розвитку в цей період. У *розділі 1.2* проаналізовано розробки в галузі економ-географії і теорії економічного розвитку - теоретичний контекст складання регіонального підходу до управління економічним розвитком, що сформувався у західній практиці у 50-80-х роках.

У розділі 1.3 уточнено й зроблено поняття регіону, регіонального економічного розвитку, що визначають предметну дійсність дослідження. Зроблено висновок про те, що *регіоналізація як підхід формується на основі нового розуміння значення для економічної діяльності середовищних факторів: інфраструктури і соціокультурного середовища; процесів регіонального економічного розвитку пов'язаних із створенням принципово нових комбінацій факторів економічної діяльності*, тобто комплексу інституціональних, інфраструктурних і середовищних умов діяльності бізнес-компаній і організацій. *Сформульовано припущення про те, що регіони конкурують у галузі надання нових, перспективних факторів*, більш широких і привабливих умов для сучасних форм економічної активності. Обґрунтована необхідність розробки поліфакторної моделі регіонального економічного розвитку. *Сформульовано дослідницькі завдання - виявлення: 1) провідних соціокультурних та економічних тенденцій, що виступають зовнішнім контекстом регіонального економічного розвитку; 2) нових підходів до управління економічним розвитком.*

У другій главі "**Формативний контекст регіонального економічного розвитку в сучасній ситуації**" аналізуються тенденції процесів соціально-культурного і економічного розвитку, що визначають сучасний формативний (створюючий) контекст регіонального економічного розвитку. Поняття *формативного контексту*, модифіковано для завдань аналізу регіонального економічного розвитку і трактується як "комплекс створюючих, інституціонально-економічних настанов". Цей комплекс, з одного боку, містить поняття, що визначають межі думки та спрямовують наше розуміння сучасної ситуації, бачення процесів регіонального економічного розвитку, а з другого, саме сучасні тенденції економічного і соціально-культурного розвитку, котрі задають на-

прямки й орієнтири, виступають провідними факторами регіонального економічного розвитку.

У розділі 2.1 дано узагальнене уявлення про основні тенденції світового господарського і соціально-культурного розвитку, що визначають формування сучасної інформаційної та знання-базованої економіки. Вивчення економічної футурології і аналіз дійсного розгортання економічних і соціально-культурних процесів 80 - 90-х років, дозволяють виявити утворення цілком нових економічних реалій. З набором масштабу нові тенденції трансформують та підкоряють собі всі інші фактори і елементи економічних систем. До таких "великих" тенденцій, що справляють суттєвий вплив на процеси регіонального економічного розвитку, віднесено: **1) інформаційно-комунікативну революцію та розвиток "інформаційної економіки"**: розповсюдження нових інформаційних технологій, велетенське зростання обсягу інформації і знань, що обертаються в економіці (протягом ХХ ст. у промислово розвинутих країнах відношення числа зайнятих у процесах обробки інформації до зайнятих у виробництві збільшилось у шість разів; відношення витрат на інформаційні технології до витрат на виробничі технології зросло за останні 30 років у три рази); **2) глобалізацію економіки, економічних відносин і соціально-культурних процесів** (так, сьогодні в індустріально розвинених країнах половина всієї продукції і послуг виробляється зарубіжними філіями та дочірніми підприємствами транснаціональних корпорацій; щорічне зростання інвестицій з інших країн з 1983 р. складає понад 30 %; до глобального фінансового ринку, що працює 24 години на добу, підключено більше 100 національних ринків, і т. ін.); **3) широкую інфраструктуризацію і складання нових типів мереж та сіток (networking)** (так, понад 90 % від загальної чисельності підприємств в індустріально розвинених країнах становлять не

більше 10 чол., - всі складні функції вони одержують із субконтрактів з іншими фірмами через мережі, які вони створюють під реалізацію своїх проектів); **4) посилення значення "м'яких, нематеріальних" елементів виробництва і економічної організації** (софтизації); **5) розповсюдження проектного підходу на всі сфери організації економіки і суспільного життя** - "проєктивізацію"; **6) перетворення практично всіх типів діяльності і традиційних галузей економіки в систему послуг** - сервізацію (так, у США вже більше як 70 млн. зайнято у сфері послуг при 18 млн. чол. у промисловості та 3 млн. у сільському господарстві, схожі пропорції виявляються у країнах ЄС); **7) перетворення іноваційної діяльності в технологізований процес та поширення безперервних іновацій на всі сфери**; **8) професіоналізацію управлінської діяльності і сфери розвитку управління** (management development), що породжує безперервний розвиток та зміни форм економічної організації; **9) перетворення навчально-освітньої діяльності у провідний зміст та ключовий фактор економічного розвитку.**

У цьому ж розділі аналізується соціально-економічна суть та вплив цих тенденцій на процеси регіонального економічного розвитку. Розглянуто характеристики економічної діяльності в інформаційній та знання-базованій економіці.

У розділі 2.2 розглядається зміст регіонального економічного розвитку за умов формування глобальної і регіональної економіки нового типу, де господарські процеси, розробка, виробництво і споживання товарів і послуг переплітаються і опосередковуються високодинамічними процесами вироблення, освоєння та застосування знань, розвитком особистих здібностей та вмінь. Суспільство, де фінансовий і фізичний капітал були головним ресурсом для економіки й бізнесу, трансформується у суспільство *de domіnu*-

ючим ресурсом є знання. Економічний розвиток і зміст цих процесів визначаються у взаємодії регіонального і глобального економічного просторів. В інформаційній і знання-базованій економіці регіони й регіональні економічні простори конститууються перш за все процесами обігу інформації, знань та освіти. Регіональна економічна політика будується на виділенні стратегічних для регіонального розвитку контрагентів і взаємодії з ними за рахунок постачання певної інформації, знань і освітніх послуг, що програмують їх діяльність. *Джерела та підстави економічного розквіту регіонів у сучасній ситуації криються у способах створення, придбання, застосовування та трансляції інформації і знань,* що освоєні ними. Технополіси і технопарки, вільні й спеціальні економічні зони і т.ін. - всі ці нові форми й способи організації управління економічним розвитком ґрунтуються на "інженерній", організаційно-управлінській дії на процеси обігу знань на регіональному рівні. Регіони стають економічними просторами для суб'єктів, що господарюють, лише після впровадження цих суб'єктів у регіональне інформаційно-комунікаційне середовище та процеси обігу знань. В аналізі використано матеріали, що відображують підходи до політики та стратегій регіонального економічного розвитку в ЄС та, частково, США, Японії. Сформульовано висновок про склад суб'єктів, що формують регіональні економічні ситуації і процеси розвитку, - це 7 внутрішніх та 7 зовнішніх структур - груп інтересів, (див. схему). Кожна структура адміністративно і економічно незалежна, має свій особливий проект та стратегію використання регіональних економічних ресурсів.

Виявлено зміст і рейтинг факторів, що визначають міжрегіональну, "світову" конкурентоздатність регіонів і регіональної інституціональної економічної організації.

Основні суб'єкти, що визначають напрямки та зміст процесів регіонального економічного розвитку

Схема.

Основні фактори та їх рейтинг, який визначений на основі експертних оцінок та інтерв'ю у балах від "0" до "100": 1) *Інтернаціоналізація* (доля участі регіону в міжнародних торгових та інвестиційних потоках) [59]; 2) *Людські ресурси та динаміка їх розвитку* (кваліфікація, освітній потенціал регіону і темпи його розвитку) [56]; 3) *Урядова політика* (міра підтримки конкурентоздатності економічною політикою регіонального управління) [54]; 4) *Внутрішній економічний потенціал* (макроекономічна оцінка регіональної економіки) [45]; 5) *Інфраструктура* (доля відповідності регіональних ресурсів і систем для забезпечення базових умов підприємництва і економічної активності) [45]; 6) *Науково технологічний потенціал регіону* (здатність виробляти, технологізувати і комерціалізувати нові знання) [39]; 7) *Менеджмент* (рівень розвитку управлінської діяльності, а та-

кож іноваційність в організації управління) [38]; 8) *Фінанси* (рівень розвитку і якість роботи ринку капіталів і фінансового сервісу) [35].

У розділі 2.3 аналізується вплив на економіку професіоналізації управлінської діяльності та формування сфери розвитку управління і підприємництва. Регіональне економічне середовище уявляється як а) контекст та умова, і б) як результат і наслідок процесів розвитку управління і підприємництва. Управління регіональним економічним розвитком повинно формуватись як система послуг, що оперує провідними факторами, може створювати ті чи інші регіональні умови підприємницької діяльності економічної активності. Маркетинг цих умов на міжрегіональному та регіональному рівнях є основою для конкурентоздатної та управлінсько ефективною регіональної економічної політики. Для виконання цих функцій сфера управління регіональним розвитком повинна користуватися підходами, що відповідають способам управління корпорацій, тому для визначення напрямків модернізації управління регіональним економічним розвитком необхідно досліджувати нові підходи до організації управління.

У третій главі **"Нові підходи до управління регіональним економічним розвитком"** подано підходи до управління, що розвиваються в західному економічному мисленні й практиці, і ті, що визначають стратегії розвитку управління економічними процесами на локальному та регіональному рівнях. Послідовно аналізуються організаційно-економічний зміст і суть "сіткового або інфраструктурного підходу" (networking management), "управління знаннями" та "корпоративної епістемології" (knowledge management), "організаційне навчання" (organizational learning). Розширено базові ідеї цих підходів у застосуванні до дійсності управління регіональним економічним розвитком.

Зроблено висновок про пріоритетне значення для розвитку регіонального управління концепцій "організаційного навчання" та "управління знаннями" у контексті формування знання-базованого, сіткового, проектно-організованого регіонального економічного середовища.

У четвертій главі викладена **"Концепція модернізації сфери управління регіональним економічним розвитком"**. Вона розроблена з використанням перелічених вище груп джерел, понять про формативний контекст регіонального економічного розвитку на основі нових підходів до управління. У розділі 4.1 визначено вимоги до змісту регіональної економічної політики.

Сфера управління регіональним економічним розвитком за умов формування ринкової економіки створюється у взаємодії багатьох економічно і адміністративно незалежних суб'єктів (див. схему) - функція управління регіональним економічним розвитком вже не є монополією; потенційно всі ці учасники можуть мати свою особисту "регіональну економічну політику", специфічну стратегію управлінських дій щодо перетворення регіону в середовище реалізації своїх економічних інтересів. У розділі 4.2 описано проблеми, методологічні та організаційно-практичні умови модернізації вітчизняної сфери управління регіональним економічним розвитком. У розділі 4.3 управління регіональною економікою розглядається як комплекс сіткових послуг, що формують певні умови економічної діяльності, а економічна політика як система випереджаючих послуг, що подає на факторний ринок специфічні регіональні умови економічної активності. Основний предмет послуг забезпечення процесів розвитку регіонально дислокованих корпорацій і організацій, організаційне навчання, розвиток здібностей у сітковому, проектному менеджменті і в управлінні корпоративними знаннями. Для наукового забезпечення сфери

ри управління регіональною економікою *необхідно розвивати теорію факторів регіонального економічного розвитку в якій знання буде центральною категорією*. В інформаційній та знання-базованій економіці регіональний економічний простір, в якому можна розгорнути господарський проект окремого змісту та рівня складності, виробити або збути ті чи інші товари та послуги і т.д., формується спеціальною освітньою та інформаційно-комунікаційною діяльністю. Постачання необхідної інформації, знань, вмінь, експертного ресурсу споживачам і партнерам визначає ринкову ефективність дії всіх "твердих" технологій та інфраструктур. Для подання та виходу регіону на міжрегіональний ринок факторів у сфері управління треба розробляти новий тип "презентаційного паспорта". До цього паспорта, поряд з традиційними критеріями і показниками, що відображають характер розвитку промисловості, і узагальнюючими параметрами економічного та соціального розвитку, необхідно вводити додаткові параметри, такі як: стан і характеристика природних ресурсів; екологічна ситуація та екологічний моніторинг; міжрегіональні обміни (баланси); міжнародна економічна діяльність; розвиток фінансової інфраструктури; різноманітність і типи форм власності; зміст професійних послуг, освітніх та інформаційно-комунікативних послуг, що надаються у регіональному економічному просторі; характер інвестиційних проектів, тип та масштаб іноземних інвестицій; тип і зміст проектної та дослідницької активності. Одна з провідних функцій регіонального управління - це регулятивний вплив на фактори економічної діяльності, що забезпечує ефективну взаємодію та організацію, з урахуванням національних та регіональних інтересів, загально-світових, державних і регіональних господарських і соціокультурних процесів. Технологія і принципи регіонального управління в Україні повинні забезпечити вихід регіонів до світової

системи розподілу праці, тому *в процеси розвитку регіонального управління необхідно залучати "трансрегіональних" та "міжнародних" суб'єктів* - носіїв соціокультурних та підприємницьких проектів, що виходять за національні межі й кордони. Для партнерського введення вітчизняних регіонів до "світового ринку регіональних бізнес-систем" необхідний моніторинг динаміки факторів економічної діяльності в інших регіонах та в міжрегіональному економічному просторі. Систематичне дослідження того, що здійснюється на ринку факторів, дозволяє уявляти тенденції та кон'юнктуру в міжрегіональній економічній дійсності, розробляти стратегію та конкретні заходи з інвестицій, до тих чи інших факторів, схеми взаємодії з основними суб'єктами регіонального розвитку, та стратегію економічного розвитку регіону в цілому.

У закінченні формулюються суть та загальна характеристика результатів, підводяться підсумки роботи.

Додатки містять схеми і таблиці, що ілюструють зміст дослідження, документи про практичне застосування його результатів.

Основні результати та висновки

(положення дисертації, що виносяться на захист).

1. Проведено дослідження теоретичної бази вітчизняної практики управління регіональною економікою та теоретичної основи регіонального підходу до управління процесами економічного розвитку в зарубіжній практиці.

2. Розроблено поняття економічного регіону, що утворюється внаслідок унікальної конфігурації ключових факторів господарсько-економічної діяльності. Ця конфігурація факторів укорінена в місцеве соціально-економічне середовище та інтегрована в світові й трансрегіональні економічні процеси.

3. Сформульовано поняття формативного контексту регіонального економічного розвитку. Проведено дослідження цього контексту в сучасній ситуації.

4. Розроблено позиційну схему основних типів суб'єктів регіонального економічного розвитку в сучасній ситуації, що побудована на основі узагальнення широкого кола аналітичних та інформаційних матеріалів, аналізу господарської ситуації та практичних проектів і програм регіонального розвитку.

5. Розроблено поліфакторну модель конкурентоздатності регіональної економіки і регіонального економічного розвитку, що оснований на одержаному формативному контексті й позиційній схемі.

6. Виявлено провідні напрямки та підходи до управління, відповідні сучасній дійсності регіонального економічного розвитку.

7. Розроблено концепцію модернізації управління процесами регіонального економічного розвитку, що оснований на нових уявленнях про організаційно-економічне значення і форми обігу знання та інформації в сучасних соціально-культурних і економічних умовах.

Список основних публікацій за темою дисертації

1. Ачкасов А.Е., Коврига А.В. *Сетевой или инфраструктурный подход к управлению региональным экономическим развитием*. - Харьков: ХЦНТЭИ, 1996, И.Л., № 38-96. - 4 с.

2. Коврига А.В. *Управление знаниями - фактор регионального экономического развития*. - Харьков: ХЦНТЭИ, 1996, И.Л., № 30-96. - 4 с.

3. Коврига А.В. *Организационное обучение - новый подход к управлению региональным экономическим развитием*. Харьков: ХЦНТЭИ, 1996, И.Л., № 39-96. - 4 с.

4. Анахин В.А., Гаркавцев А.А., Губкина Д.А., Коврига А. В., *Городская инфраструктура и социокультурная среда для развития предпринимательства и малого бизнеса в городе Измаиле.* Отчёт о научно-исследовательской работе № Гос.рег. 019300065 72. - Харьков: Школа культурной политики, 1992. - 128 с.

5. Коврига А.В. *Анализ современных теоретических концепций и подходов к проектированию сетей социально-культурного обслуживания в исторических центрах городов.* /Проблемы человеческого фактора в условиях массовой культуры /Тр. Харьк. филиала Всесоюзн. научно-иссл. инст. техн. эстетики. - Харьков, 1990, С. 8-73. Деп. во ВНИИТЭ № 57-тэ-90/2 от 11.05.90.

6. Коврига А.В. *Методы проектирования системы учреждений культуры для молодежи в исторических центрах городов.* /Проблемы человеческого фактора в условиях массовой культуры./ Тр. Харьк. филиала Всесоюзн. научно-иссл. инст. технической эстетики. - Харьков, 1990, С. 115-146. Деп. во ВНИИ ТЭ № 57-тэ-90/2 от 11.05.90.

7. Коврига А.В. *Проблемы и перспективы формирования сферы городского и регионального управления в современной социокультурной ситуации.* /В сб.: Муніципальний менеджмент в Україні. Міжнародна програма TACIS-PHARE. Матер. міжнар. наук.-практ. конф. - К., 1995. - С. 20-22.

8. Воробйов Ю.Л., Гарагатий О.І., Коврига О.В., Снагощенко О.В. *Про розробку організаційно-методологічного проекту навчальної діяльності у новій освітній системі.* /Проблеми вищої школи. Науково-методичний збірник. Вип. 78. К.: Вища школа, 1993.- С. 20-24.

9. Єлагін В.П., Коврига О.В. *З чим увійдемо у ХХІ вік: проблеми і перспективи формування та розвитку системи підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців.* / У зб.: Проблеми теорії і практики державного управління і місцевого самоврядування. К.: Українська Академія державного управління при Президентіві України, 1996. - С. 93-98.

10. Коврига А.В., Кайлюк Е.Н. *Проблеми формування системи образования и подготовки для сферы городского и регионального управления.* /В сб.: Муніципальний менеджмент в Ук-

раїні. Міжнародна програма TACIS-PHARE. Матер. міжнародн. наук.- практ. конф.- К., 1995.- С. 69-71.

11.Ковалевский Г.В., Коврига А.В., Шутенко Л.Н. *Методы и средства решения проблем управления развитием города в современных социально-экономических условиях.* / В сб.: Харьков в XXI веке. Тез. докл. междунар. научн.- практ. конф.- Харьков, 1993. - С. 3-4.

12.Коврига А.В. *Проблемы и перспективы профессионализации городского управления в современной социально-культурной ситуации.* / В сб.: Харьков в XXI веке. Тез. докл. междунар. научн.- практ. конф. - Харьков, 1993. - С. 4-6.

13.Коврига А.В. *Проблема базовых условий образования и подготовки специалистов нового типа в области управления.* / Тез. респ. научн.- практ. конф.: Профессионально-практическая подготовка студентов: проблемы, пути их решения. - Кривой Рог, 1989. - С. 66-67.

14.Коврига А.В., Стысин Б.Е. *Что такое специальная экономическая зона и как она возможна ?* / В сб.: Проблемы формирования и функционирования специальных экономических зон в Харькове. Тез. докл. междунар. научн.- практ. конф. - Харьков, 1993. - С. 11-13.

15.Коврига А.В., Стысин Б.Е. *Специальная экономическая зона как "ловушка" для процессов развития: инфраструктура и социально-культурная среда.* / В сб.: Проблемы формирования и функционирования специальных экономических зон в Харькове. Тез. докл. междунар. научн.- практ. конф. Харьков, 1993. - С. 124-125.

16.Коврига О.В. *Регіональні та муніципальні управління у сучасній соціокультурній ситуації: науково-методологічні умови розвитку.* Вісник Української академії державного управління при Президентіві України. Вип. 1. К., 1996. - С. 245-250.

Особиста участь автора в одержанні наукових результатів.
Дисертація є підсумком роботи автора. У роботах, написаних у співавторстві, особисто автором розроблено концептуально-теоретичні аспекти з відповідних тем.

Annotation

Kovriga A. "The Study of Formative Context and New Approaches to Management for Regional Economic Development". *Candidate dissertation in economics on the field - 08.10.03 - Municipal and Regional Economy. The Kharkiv's State Academy of Municipal Economy, Kharkiv, 1996.*

The objective of dissertation work is to develop an outline of modern theoretical providing for improvement of sphere of regional economic development. The list of main reserch tasks include: Exposure the key trends of modern processes of socio-cultural and economic development that sets context to the regionalization and regional economic development in up-to-date situation; the leading approaches to management development in economic sphere at the time; Review the history of forming of theoretical basis for home sphere of management for regional economic development before reformation; The development of the concept for management of regional economic development in up-to-date sociocultural and economic situation.

Коврига А.В. **Исследование формативного контекста и новых подходов к управлению региональным экономическим развитием.**

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.10.03. - *Городская и региональная экономика.* Харьковская государственная академия городского хозяйства, г. Харьков, 1996.

Защищаются результаты диссертационного исследования современных подходов к управлению региональным экономическим развитием. Проанализирована история теоретических посылок региональных исследований и региональной экономики в отечественной науке, исследована зарубежная практика, выявлены тенденции и определены ведущие факторы регионального экономического развития. Развита понятия региона и регионального экономического развития. Разработана концепция модернизации сферы управления региональным экономическим развитием, сформулированы требования к содержанию управления региональной экономикой в современной социально-культурной и экономической ситуации.

Ключові слова: регіональний економічний розвиток, формативний контекст, нові підходи до управління, підприємництво, інфраструктура, регіональна економічна політика.

Коврига Олександр Володимирович

**Дослідження формативного контексту та нових
підходів до управління регіональним
економічним розвитком**

Автореферат

Відповідальний за випуск Л.М. Окуневський

Підп. до друку 19.06.1996. Формат 60x84 1/16

Друк офсетний. Обсяг 1.0 обл. - вид. арк. Тираж 100 прим.

Зам. №74. Безкоштовно

Сектор оперативної поліграфії ІОЦ ХДАМГ.

ХДАМГ, 310002, Харків - 02, вул. Революції, 12.

AP. 22. 25. 28

439097

AB 35.729

Копия (Copy) [illegible]

Документ № [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]